

ELLIS PETERS
PRÁVO AZYLU
UKÁZKA Z KNIHY

Začalo to tak, jak začínají největší bouře: jako pouhé chvění ve vzduchu, nitečka zvuku tak dalekého a slabého, a přece tak hrozivého, že ucho, které bylo dost ostré na to, aby jej postřehlo, se okamžitě nastražilo, uzavřelo se ostatním zvukům a zaposlouchalo se, aby zjistilo, jakou že to v něm zaslechlo hrozbu. Bratr Cadfael měl sluch jako zajíc, vždy pohotový a ostře zacílený. Postřehl ten záchvěv a štěkot, v tu chvíli určitě ještě na druhé straně mostu, který se klenul přes Severn od města, a ztuhl v napjatém naslouchání.

Mohl to být celkem nevinný zvuk, a pokud se v něm ozýval vražedný úmysl, snad to byl aspoň hlas přírody, vzdálené houkání lovcích sov a dravé poštekávání lišáka obcházejícího své noční panství. Cadfaelovu uchu se v tom rozhodně ozýval divoký tón lovu. Dokonce i předzpěvák, bratr Anselm, zcela pohroužený do liturgie, na okamžik zakolísal a ztratil notu, a pak zase usilovně pokračoval v nápěvu, když stroze přiměl mysl ke kázni.

Přece to nemůže být nic, co by znepokojilo půlnoční rituál jitřní mše v tomto vlídném jaru, pouhé čtyři týdny po Velikonocích léta Páně 1140, kdy Shrewsbury a celé okolí žije v bezpečí královského míru, ať už si na jihu zuří jakékoli boje mezi králem a císařovnou, bratrancem a sestřenicí, kteří se sváří o trůn. Zima byla vskutku tuhá, ale bohudík už skončila, o Božím hodu velikonočním vysvitlo slunce a od té doby svítí pořád, a lehké místní přepřšky toto požehnání potvrzují. Jen na západě ve Walesu byly silné jarní deště a zvedly hladinu řek. Jaro bylo slibné, město se těšilo ze spravedlivé správy podmračeného, ale nestranného šerifa, a udatně je hájil rozumný starosta a jeho radní. V době občanské války mělo Shrewsbury a celý kraj dobré důvody děkovat králi Štěpánovi za poměrný pořádek. Tady v klášteře se o noční klid při jitřní mši jistě nemusejí obávat. A přesto bratr Anselm na okamžik zakolísal.

V šerém prostoru kněžiště, zčásti oddělení od lodi farním oltářem a osvětlení pouze věčným světlem a svícemi na vysokém oltáři, se bratři podobali tesaným sochám. V tomto příšerí nebyli staří ani mladí, sliční ani nesliční, vypadali jako pouhé stíny, jeden jako druhý. Vysoká klenba, hutný kámen sloupů a zdí se ujímaly hlasu bratra Anselma a vysoko ve vzduchu jej měnily v nehmotné kouzlo. Tam, kam nedosáhlo světlo svící a kde končily stíny, byla tma, noc uvnitř, noc venku. Vlídna noc, mírná, klidná a tichá.

Ale ne tak docela tichá. Chvění ve vzduchu se proměnilo v slabý, vytrvalý šum. V šeru pod klenbou křížení, napravo od vchodu do kněžiště, se ve svém křesle pohnul opat Radulfus. Nalevo zašustila kutna převora Roberta. Znělo to spíš nelibě a káravě než úzkostně. Řada mnichů se zachvěla nepatrnou vlnkou neklidu a zase se utišila.

Zvuk se však blížil. Ještě dřív, než zesílil natolik, aby si vynutil pozornost, nebylo pochyb, že v něm zní hněv, hrozba a nebezpečné vzrušení. Měl všechny znaky štvance. Znělo to, jako by pronásledování dospělo do chvíle, kdy náhončí uštvali zvíře až do vyčerpání a lovci se stahují, aby je dobili. I na tuto vzdálenost bylo jasné, že je ohrožen život nějakého tvora.

Nyní se zvuk blížil velice rychle a bylo těžké jej nebrat na vědomí, přestože předzpěvák statečně dál vedl své stádečko v bohoslužbě, zvyšoval hlas a zrychloval tempo, aby hrozbu přehlušil. Mladší bratři a novici se neklidně vrtěli, dokonce si i šeptali, napůl vzrušeně, napůl vylekaně. Z mumlání se stalo divoké, tlumené hučení, jako by se obří včelí roj hnal za vetřelcem. I opat a převor se předklonili, připraveni vstát z křesla, a v přítmí si vyměňovali tázavé pohledy.

Bratr Anselm s úpornou zbožností zapěl první takty chval. Dál se nedostal. V západní části kostela se náhle rozlétla nezaháknutá polovina velkých dveří a udeřila o stěnu, a lodí se náhle hnalo a udýchaně klopýtalo cosi neviditelného, potácelo se, hledalo směr a chránilo se před nárazem na stěny a sloupy, a lapalo po dechu, jako by již bylo uštváno k smrti.

Všichni do jednoho byli na nohou. Mladší křičeli úlekem a údivem, pošťuchovali se a váhali, co dělat. Opat Radulfa v jeho říši žádné váhání nezatěžovalo. Rázně a rychle uchopil svíci z

nejbližšího svícnu a vykročil okolo farního oltáře dlouhými kroky nebo spíš skoky, až za ním roucho vlálo. Za ním šel převor Robert, víc dbající na svou důstojnost, a proto pomalejší v cestě tam, kde ho bylo třeba, a za Robertem se rozčileně strkali všichni bratři. Než došli k lodi, zaburácel jim vstříc mohutný, jásavý, vítězoslavný řev a dupot a strkání desítek rozdivočelých těl, jak lovci vtrhli západními dveřmi za svou obětí.

Bratr Cadfael, kdysi zcela zvyklý na noční poplachy na souši i na moři, se vysunul ze své lavice, jakmile se opat pohnul, ale udělal si čas na to, aby se zmocnil dvouramenného svícnu a posvětil si na cestu. Převor Robert proplouval napravo kolem farního oltáře a zabral tak jednu cestu, příliš vznešený na to, aby spěchem narušil svou stříbřitou krásu. Cadfael tedy zahrnul doleva a vynořil se v lodi jako první, třímaje svícen nejen coby zdroj světla, ale i jako zbraň.

Smečka už proudila dovnitř, a byla to snad celá čtvrtina města, ne zrovna ta nejlepší, ačkoli snad ani nejhorší: slušní řemeslníci, kupci a obchodníci se strkali s vagabundy vždy připravenými vrhnout se do rvačky, a všichni byli bez sebe buď opilostí, anebo vzrušením, anebo obojím dohromady, a volali po krvi. A krev tu byla, kluzká na dlaždicích chrámu. Na třech stupních k farnímu oltáři ležel natažený nějaký nebožák, přikrčený pod přívalem dupajících, bijících nepřátel, kteří útočili pěstmi i botami, naštěstí v takovém zmatku, že jen málo ran zasáhlo cíl. Cadfael viděl ze štvance jen hubenou paži a pěst sotva větší, než má dítě, jak se noří z vřavy a zoufale, ve smrtelné hrůze svírá lem oltářní roušky.

Opat Radulfus v celé své hubené šlachovité výšce a se svou vyzáblou rozpálenou autoritativní tváří obeplul oltář s čadící svíčkou v ruce, jako bičem šlehl suknicí své kutny přes skloněné zdivočelé tváře prvních útočníků a dlouhou kostnatou nohou překročil nebohé stvoření svírající trásně roušky.

„Zpátky, lůzo! Opusťte toto svaté místo a styďte se, neznaabozí. Ustupte, než navěky zatratím vaše duše!“

Nemusel zvedat hlas, stačilo, že jej vytasil jako nůž, který projel změtí hlasů jako bochníkem sýra. Ucouvli, jako by jeho blízkost pálila, ale nijak daleko, jen mimo dosah žárů. Poskakovali, přešlapovali a pokřikovali, rozhořčení a pohoršení, ale přece jen si netroufali pokoušet nebesa. Ustoupili od toho ubohého uzlíčku muže, který tu ležel tváří na oltářních schodech, umazaný, pomačkaný a zkrvavený, ne o moc větší než patnáctiletý chlapec. V krátkém zaraženém tichu, než vykřičeli svou obžalobu proti němu, slyšela každá přítomná duše, jak jeho dech zápasí, namáhá se a chrčí v hrudním koši, bojuje o holý život a hrozí rozervat hubenou postavičku. Vlasy jako len, pošpiněné prachem a krví, se lepily k trásným oltářní roušce, kterou tak zběsile mačkal v dlani. Vychrtlé paže a nohy se tiskly ke kameni, jako by na tom doteku závisel jeho život. Pokud byl schopen promluvit nebo zvednout hlavu, měl tolik rozumu, aby se o to nepokoušel.

„Jak se opovažujete takto urazit dům Boží?“ tázal se s doutnajícím hněvem opat. Neunikl mu záblesk světla na oceli v ruce jednoho přičaplého chlapíka, který se plížil kolem, aby se nenápadně dostal k oběti. „Schovej ten nůž a nekoleduj si o věčné zatracení!“

Lovci zase popadli dech a s ním i svůj vztek. Nejméně deset jich vyštěklo, jeden přes druhého ospravedlňovali sebe a obviňovali štvance, takže nebylo slyšet kloudného slova. Radulfus odmítavě máchl paží a hlahol se ztlumil v mručení. Cadfael si všiml, že ten s nožem pouze ukryl zbraň z dohledu, a tak se postavil mezi něj a oběť a rázně přistrčil svícen k jeho hustému plnovousu.

„Ať mluví jeden, máte-li něco, co stojí za řeč,“ nařídil opat. „Ostatní mlčte. Zdá se, mladý muži, že se tlačíte dopředu...“

Mladík, jenž udělal krok před své příznivce, kteří zřejmě jeho přednostní právo uznávali, stál v čele, zardělý a důležitý. Člověk by od něho nečekal, že se bude o půlnoci účastnit štvance na druhé. Byl vysoký, urostlý a choval se sebejistě, byl si trochu příliš vědom, že je hezký, a byl velmi elegantní ve slavnostní parádě, přestože jeho sváteční kabátec byl teď trochu pomuchlaný a pocuchaný vřavou pronásledování. Tvář měl rudou a ochablou následkem spousty vypitého

vína. Bez takto navozené kuráže by se asi opatovi nepostavil se svojí troufalostí.

„Můj pane, budu mluvit za všechny. Mám na to právo. Nechceme být neuctiví k opatství ani k Vaší Milosti, ale žádáme toho muže pro vraždu a loupež spáchanou dnes v noci. Vznáším žalobu! Všichni přítomní mi to potvrdí. Skolil mého otce a vyloupil jeho pokladnici, a my jsme si pro něho přišli. Když Vaše Milost dovolí, zbavíme vás ho.“

A to by také bez nejmenších pochyb udělali. Radulfus zůstal stát na místě a bratři se natěsnali co nejblíž, takže vytvořili hradbu.

„Čekal jsem, že se za ten vpád omluvíte,“ řekl opat ostře. „Bez ohledu na to, co tento člověk udělal nebo neudělal, on to nebyl, kdo tu v kostele přímo na schodech oltáře prolil krev a tasil zbraň. Jinde se možná dopustil násilí, zde však nikoli, pouze jím trpí. Zločin svatokrádeže lpí na vás, na vás všech, kdo rušíte náš pokoj. Raději uvažujte o zdraví vlastních duší. A máte-li proti této osobě zákonnou stížnost, kde máte zákon? Nevidím mezi vámi ani seržanta, ani starostu, který by mohl promluvit za město. Vidím lůzu, stejně provinilou proti zákonu jako kterýkoli lupič a vrah. Pryč odtud, a modlete se, aby vám ten přečin byl odpuštěn! Jestliže máte žalobu, předněte ji představiteli zákona.“

Někteří už kradmo couvali. Vystřízlivěli a viděli teď svůj vpád jinak, a šlo jim jen o to, aby se odkradli domů do postele. Ale pobudové vždy pohotově k nepleše stáli neústupně se zamračenými poťouchlými obličejí a nemínili odejít nikam daleko, a ti slušnější sice ztlumili svůj hlučný zápal, ale rozhořčení je neopustilo. Cadfael většinu znal. A možná i Radulfus, přestože nebyl rodák ze Shrewsbury, se v nich vyznal líp, než se domnívali. Stál na místě s hrozivě staženým obočím a nedovoloval jim jednat.

„Pane opate,“ odvážil se onen nastrojený mladík, „když nám dovolíte, abychom ho odtud odvedli, předáme ho zákonu.“

Nebo spíš nejbližšímu stromu, pomyslel si Cadfael. A mezi klášterem a řekou byla stromů spousta. Uštípl knoty svícím, aby se víc rozhořely. Ten s plnovousem pořád přešlapoval ve stínu.

„To nemohu,“ řekl opat stručně. „I kdyby tu byl představitel zákona, žádná moc nemůže odvést tohoto muže ze svatyně, kam se uchýlil. Měli byste ten zákon znát stejně dobře jako já, a také to, jaké nebezpečí hrozí duši i tělu každého, kdo svatyni zneuctí. Jděte, odněte poskvrnu svého násilí z tohoto svatého místa. Máme zde povinnosti, které vaše nenávislná přítomnost špiní. Jděte! Ven!“

„Ale pane opate,“ zblekotal mladý muž a pohodil kučeravou hlavou, ale ani o krok se nepřiblížil, „nevyslechl jste nás, jaký zločin...“

„Vyslechnu vás,“ štěkl Radulfus, „za denního světla, až přijdete se šerifem nebo seržantem v klidu probrat tuto záležitost řádně a způsobně. Varuji vás však, že tento muž požádal o azyl, a podle zvyku má na něj právo, a nikdo, ani vy, ani kdokoli jiný ho odtud násilím neodvede, dokud neuplyne čas, který je mu vymezen.“

„A já varuji vás, pane,“ rozohnil se mládenec a celý zrudl, „že odváží-li se udělat jediný krok ven, budeme na něho čekat, a co se stane mimo území pana opata, nebude věcí vaší ani církve.“ Ano, nesporně je podnapilý, jinak by nikdy nezašel tak daleko, on, obyčejný mladý měšťánek, i když, pravda, bohatý. I po všem vypitém víně zbledl nad vlastní troufalostí a odšoural se o pár kroků zpátky.

„Ani věcí Boží?“ řekl opat chladně. „Odejděte v míru, než vás srazí Jeho blesk.“

Odtáhli jako stíny navracející se zpátky do tmy, otevřenými západními dveřmi ven do noci, avšak s obličejí stále otočenými k ubohému ležícímu uzlíčku, který svíral oltářní roušku. Šílenství davu se neutišuje snadno, a i kdyby to pohoršení nebylo zcela oprávněné, pro něj bylo skutečné až dost. Vražda a loupež byly hrdelní zločiny. Ne, všichni neodejdou. Postaví stráž k farním dveřím a k bráně, a budou mít připraven provaz.

„Bratře převore a bratře předzpěváku,“ řekl Radulfus a přeletěl pohledem své otřesené stádečko, „zahájíte opět chvály? Ať obřad pokračuje a bratři se vrátí na lože podle řádu. Lidské záležitosti

si žádají naší pozornosti, avšak Boží záležitosti se jim podřizovat nesmějí.“ Shlédl na nehybného uprchlíka, tak napjatě strnulého, že si zjevně musel uvědomovat vše, co se nad ním děje, a opět vzhlédl a zachytil ustaraný a zamyšlený pohled bratra Cadfaela. „Myslím, že my dva stačíme na to, abychom přijali vyznání, které bude chtít učinit tento náš host, a postarali se o jeho potřeby. Už jsou pryč,“ řekl opat nevzrušeně postavě ležící mu u nohou. „Můžeš vstát.“ Hubené tělo se ztěžka pohnulo a jednou rukou stále pevně svíralo třásně oltářní roušky. Muž se kroutil, jako by ho každý sebemenší pohyb bolel, a jistě tomu tak bylo, zdálo se však, že aspoň nemá nic zlomeného, protože volnou ruku použil, aby se na schodech zvedl na kolena. Pak zdvihl ke světlu vyhublou pohmožděnou tvář se šmouhami krve, potu a hlenu tekoucího mu z nosu. Jako by se jim před očima scvrkával věkem i velikostí. Mohli by mít před očima nějakého nešťastného uličníka z předklášteří, na nějž se pro nějaký nepatrný prohřešek vrhl tučet nezvedených vrstevníků a nechal ho brečet v příkopu, nebýt ovšem zoufalého strachu, který z něj vyzařoval, a vzpomínky na smečku v jeho patách, kterou v poslední chvíli odehnali.

Na to, aby mu někdo připisoval vraždu a loupež, byl hodně malý. Vestoje mohl být možná stejně velký jako Cadfael, který nedosahoval ani prostřední výšky, ale na šířku by se do Cadfaela vešli tři takoví. Kabátec a nohavice měl otrhané a ošoupané, a vedle prachu a skvrn z dlouhého užívání měly několik čerstvých trhlin od chňapajících rukou a šlapajících nohou, původně však byly zbarvené křiklavě červeně a modře. Ramena měl obstojně široká a při lepší výživě z něj mohl být docela urostlý chlapík, ale jak se ztuhle pohnul a vzhlédl k nim, vypadal samá ruka a noha, s přerostlými lokty a koleny, a bylo na něm pramálo masa, které by je zakrylo. Cadfael hádal, že je mu tak sedmnáct osmnáct. Oči, které se k nim zvedaly v zoufalé prosbě, byly zapadlé a vyhýbavé, jedno bylo přivřené a otékalo, ale ve světle svíce planuly tmavou a jasnou modří jako květy barvínku.

„Synu,“ řekl Radulfus s chladným odstupem, protože vrazi se najdou v každém věku a každé podobě, „slyšel jsi, z čeho tě obviňují ti, kdo usilují o tvůj život. Svěřil ses zde tělem i duší do náruče církve a já a všichni zde jsme povinni tě opatrovat a poskytovat ti útěchu. Na to se můžeš spolehnout. V tomto okamžiku ti nabízím jen jedinou cestu k milosti a pokládám jen jedinou otázku. Ať odpovíš jakkoli, jsi tu v bezpečí, dokud trvá právo azylu. To slibuji.“

Nebožák se krčil na kolenou a pozoroval opatovu tvář, jako by ho počítal ke svým nepřátelům, a neřekl ani slovo.

„Jak se postavíš k tomuto obvinění?“ zeptal se Radulfus. „Dopustil ses dnes vraždy a loupeže?“ Znetvořené rty se bolestně pootevřely a vydaly ze sebe tenký ostražitý hlásek podobný hlasu vylekaného dítěte. „Ne, otče opate, přísahám!“

„Vstaň,“ řekl opat. Nedůvěřoval ani nesoudil. „Přístup a polož ruku na schránu na oltáři. Víš, co v ní je? Zde uvnitř jsou kosti blahoslaveného svatého Eleria, přítele a vůdce svaté Winifredy. Rozmysli se a opět mi odpověz při těchto svatých ostatcích, jako že tě Bůh slyší: jsi vinen tím, z čeho tě obvinili?“

Bez váhání a s veškerou zatvrzelou a zoufalou vášní, jaké bylo to drobné tělo schopné, hlásek pronikavě vykřikl: „Jako že mě Bůh vidí, nejsem! Nikomu jsem neukřivdil.“

Radulfus chvíli přemýšlel. Ticho tížilo a zneklidňovalo. Přesně tak by odpověděl muž, který se nemusí bát, že ho nebesa slyší. Stejně by ovšem odpověděl i bezbožný tulák, aby si zachránil kůži, bez víry v nebe a beze strachu z čehokoli kromě hrůz tohoto světa. Těžké rozhodování. Opat se zdržel soudu.

„Dobrá, pronesl jsi vážné slovo, a ať je to pravda, nebo ne, máš ochranu tohoto domu podle zákona a čas, abys myslel na svou duši, jestliže je třeba.“ Podíval se na Cadfaela, a oba, hledíce si do očí, zauvažovali nad tím, co je třeba udělat nejdříve. „Asi by měl raději zůstat přímo v kostele, dokud nepromluvíme s představiteli zákona a nedohodneme se na podmínkách.“

„To si také myslím,“ řekl Cadfael.